
Catalunya 3D. Demografia, diversitat i democràcia

Andreu Domingo

Barcelona: L'Avenç, 2022. 302 p.

ISBN 978-84-18680-23-6

XAVIER BESALÚ COSTA

Universitat de Girona

xavier.besalu@udg.edu

Catalunya 3D és un llibre important, que mereix de ser llegit i debatut pels actors socials i polítics del país. Escrit per un demògraf, depassa de llarg aquesta adscripció acadèmica perquè fa ús de les ciències socials en general, especialment de la sociologia i la ciència política, a més de la demografia. Una obra valenta que en cap moment defuig la confrontació, amb un argumentari sòlid, que posa damunt la taula les seves tesis sobre la situació complexa que viu ara mateix Catalunya.

El llibre d'Andreu Domingo es presta a diverses lectures. Una es defineix per la perspectiva d'anàlisi adoptada: què diuen la demografia, la sociologia i la política dels problemes que avui té plantejats la societat catalana? Una segona lectura es fixaria més aviat en els temes que aborda: el Procés, les migracions internacionals, els atemptats de Barcelona i Cambrils, l'auge de l'extrema dreta, la pandèmia, la crisi econòmica, la identitat nacional... La tercera podria seguir l'estructura que proposa l'autor: els dilemes del sistema català de reproducció, la funció dels relats en temps de postveritat i la crisi de les democràcies arran de la resposta neoliberal.

L'allargament de la longevitat ha trastocat tant la definició social de les edats com les relacions entre les generacions. Fins a quina edat arriba la joventesa? Quan es comença a ser vell? És sostenible que alguns jubilats cobrin més que molts joves en actiu? Què hi ha al darrere de l'allargament de l'edat de jubilació? Preguntes com aquestes alimenten una suposada guerra intergeneracional que alguns esventen per desviar l'atenció dels problemes reals tant dels joves com dels vells... D'altra banda, l'acceleració de les migracions internacionals des de començament de segle ha abonat la teoria del Gran Reemplaçament, segons la qual aquestes migracions suposaran tant la fi de la civilització occidental com la minorització i la irrellevància de la població nativa. Davant d'aquesta amenaça inventada per alguns analistes i esbombada per l'extrema dreta, convé afirmar taxativament algunes certes: que el sistema català de reproducció, des de fa molts anys, compta amb les successives arribades de migrants per compensar la baixa

fecunditat autòctona, servir l'economia del país i enfortir la seva dimensió demogràfica; que a dia d'avui les persones nascudes fora de l'Estat espanyol i residents a Catalunya ja constitueixen més d'un 20 % de la població i aquest és un fet indefugible que hauria d'estar al centre de les polítiques de les diverses administracions i de qualsevol projecte de futur; que la civilització occidental ha tingut moltes coses bones, però també algunes d'impresentables (el colonialisme i el patriarcat, per esmentar-ne només dues), a més de ser internament plural i d'haver demostrat una capacitat d'assimilació i d'evolució perfectament constatables; i que voler-nos fer creure que als europeus ens passarà com als indis d'Amèrica del Nord, marginats i maltractats al seu propi país, necessita una bona dosi d'imaginació distòpica o d'intencionalitat malèvola...

El que hem convingut en anomenar com el Procés pot ser percebut des de dues òptiques complementàries: com una sortida il·lusionant, mobilitzadora, com una utopia disponible, enfront de les conseqüències de la globalització neoliberal, però també com una reacció col·lectiva i articulada davant l'abandonament i maltractament de l'Estat (un sistema de finançament injust, un servei ferroviari antiquat i insuficient, per posar només dos exemples). Un Estat que, a més, considera els catalans com a estranys: no és perquè sí que l'anticatalanisme sigui tan rendible en termes electorals a la resta d'Espanya... L'augment de les desigualtats, la precarització de les condicions laborals i la desconstrucció progressiva dels estats del benestar han propiciat a molts països d'Europa un increment significatiu dels nacionalpopulismes de dreta com a estratègia de resistència de les classes mitjanes i treballadores a la globalització. A Catalunya, aquests sectors de la població haurien trobat en el Procés una via aglutinadora diferent; per això també el seu naufragi ha derivat en un desconfiat buit nihilista o en una fatiga desesperança. El Procés també ha posat de manifest que l'Estat espanyol no és culturalment i nacionalment neutral: que té una llengua i una religió oficials, una nacionalitat que s'identifica amb només una part del territori i una capital que té dret a xuclar-ho tot, i que tot el que interfereix en aquest projecte ha de ser marginat o anorreat. Perquè, d'altra banda, no és veritat que, amb la globalització, els estats hagin perdut poder davant les organitzacions supranacionals i de les administracions regionals o locals, sinó que simplement han canviat de prioritats: ara s'han posat al servei de l'economia financera i de les grans empreses multinacionals, han renunciat a la seva funció redistributiva, han incrementat les formes de control i repressió, i cada cop actuen més com a gerents aparentment tècnics que assumeixen sense immutar-se les conseqüències deshumanitzadores de la seva acció, entre les quals l'assumpció que cada cop hi haurà un percentatge més gran de població sobrera.

La preocupació per evitar la fractura social del país, per garantir la cohesió social, evitant que les desigualtats econòmiques es fessin insuportables i que les diferències culturals posessin en risc la convivència, ve de lluny. Es remunta a la dècada dels seixanta del segle passat, arran de les migracions arribades de distintes regions espanyoles, singularment d'Andalusia. «Catalunya, un sol poble» va ser un objectiu que va encunyar Josep Benet des de l'esquerra cristiana, que va fer seu Paco Candel i que també va incorporar Jordi Pujol des de la dreta catalanista. Fou aquells anys que el discurs nacional va fer molt encertadament de la llengua catalana la marca

antropològica per excel·lència del poble català, i que encara avui es manté. Perquè és un element que no és genètic, ni hereditari, com podrien ser el color de la pell o els cognoms, sinó que pot ser après per tothom i no és excloent. Probablement aquest és el motiu que explica l'oposició ferotge del nacionalisme espanyol en contra del català, que s'ha anat intensificant darrerament, però que ja va començar els primers anys del desplegament de l'Estatut d'autonomia, i que pivota sobre tres vectors: el fraccionament de la unitat de la llengua, el victimisme dels castellano-parlants enfront de la suposada persecució i marginació del castellà i la futilitat del català en un mercat obert i cosmopolita si el comparem amb la potència de la llengua castellana. Però cal dir també que la unitat del poble català els darrers anys del franquisme i durant la Transició a la democràcia va venir donada no només pel català com a element integrador, sinó també per la lluita compartida en favor de la democràcia i en contra de la dictadura, per la millora d'uns barris deixats de la mà de Déu, i per la possibilitat efectiva d'una mobilitat social ascendent que va fer possible que els fills de la immigració assolissin majors nivells d'instrucció, d'ocupació i de vida en general que els seus pares. Això ens hauria de fer pensar que la integració de la immigració estrangera en el cos social i en la nació catalana no pot passar exclusivament pel coneixement i l'ús del català, sinó que cal també un reconeixement i un exercici real dels drets humans per part d'aquestes persones, i la possibilitat d'ascendir socialment i deixar d'ocupar permanentment el darrer lloc en l'escala laboral i urbana. La integració nacional sense atendre la dimensió econòmica és senzillament una fal·làcia.

Pel que fa a la democràcia, el llibre d'Andreu Domingo assenyala críticament una esquerra segrestada pel relat neoliberal, preocupada primordialment per l'eficiència, la innovació i el retiment de comptes, i despreocupada, en canvi, per les desigualtats socioeconòmiques, per l'emergència del mercat de l'habitatge, per la segregació urbana i escolar, pel deteriorament del sistema de salut... I una extrema dreta que planteja les preguntes que l'esquerra evita, acusa l'esquerra de tots els mals i posa l'origen de tot plegat no pas en l'economia, sinó en la crisi dels valors tradicionals per culpa del feminisme, de l'ecologisme, dels hereus del Maig del 68, de les elits cosmopolites que monopolitzen la Unió Europea. El seu argumentari és prou conegut: la *nostra* cultura amenaçada pel multiculturalisme, la *nostra* seguretat amenaçada pel terrorisme islamista i el *nostre* benestar malmès per l'arribada incontrolada d'immigrants estrangers.

És temps de distopies, ens diu l'autor, és a dir, de narracions que pinten un futur imaginari molt pitjor que el present, com mostren la literatura i el cinema. És temps de relats i de discursos alimentats per mentides o veritats dites alternatives, que identifiquen uns determinats enemics, que apel·len a les emocions, que desvien l'atenció de l'essencial, però que serveixen per reconfortar i cohesionar unes societats desorientades i esporuguides per la incertesa.

Val la pena, com dèiem, llegir aquest *Catalunya 3D* perquè ens posa davant del mirall i ens obliga a preguntar-nos on som i què ens passa, i a mirar de donar algun tipus de resposta que fugi de la superficialitat i de la propaganda.